

תשובות הבן הרשע – חינוך, זהות ושייכות

הרב אילעאי עופרן

שמות פרק יב (רשע)	שמות פרק יג (שאי"ל)	שמות פרק יד (תם)	דברים פרק ו (חכם)
(כו) וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם:	(ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם: ...	(יד) וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָה הָיָה לָכֶם לַעֲשׂוֹת הַזֹּאת	(כ) כִּי יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָה הָיָה לָכֶם לַעֲשׂוֹת הַזֹּאת
(כז) וְאָמַרְתֶּם זֶכַח פִּסַח הוּא לְה' אֲשֶׁר פִּסַח עַל בְּתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרָיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרָיִם וְאֶת פְּתִינֵנו הִצִּיל וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּ:		וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרָיִם מִבֵּית עֲבָדִים:	וְהַחֲקִים וְהַמְשִׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֲתָכֶם:
			(כא) וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עֲבָדִים הָיינו לְפָרְעָה בְּמִצְרָיִם וַיִּצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרָיִם בְּיַד חֲזָקָה:

נוסח ההגדה

בְּנֵי אֲרָבֵעָה בָּנִים דְּבָרָה תוֹרָה. אֶחָד חָכֵם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שְׂאִינֵנו יוֹדֵעַ לְשֵׁאוֹל.
 חָכֵם מָה הוּא אוֹמֵר? מַה הָעֲדוּת וְהַחֲקִים וְהַמְשִׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יי אֱלֹהֵינוּ אֲתָכֶם?
 וְאִם אֵתָּה אָמַר לוֹ כֹּהֲלוֹת הַפִּסַח: אֵין מִפְּטִירִין אַחַר הַפִּסַח אֲפִיקוֹמֵן.
 רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם?
 לָכֶם - וְלֹא לוֹ. וְלִפִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלל כֹּפֵר בְּעֵקֶר. וְאִם אֵתָּה הִקְהָה אֶת שְׂנָיו וְאָמַר לוֹ: בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם. לִי - וְלֹא לוֹ. אֵילוֹ הָיָה שָׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל.
 תָּם מָה הוּא אוֹמֵר? מָה זֹאת? וְאָמַרְתָּ אֵלָיו: בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יי מִמִּצְרָיִם, מִבֵּית עֲבָדִים. וְשְׂאִינֵנו יוֹדֵעַ לְשֵׁאוֹל - אֵת פֶּתַח לוֹ, שֶׁנִּגְאָמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם.

מכילתא דרבי ישמעאל פרשה יח
 רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם
 לכם ולא לו ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל וכפר בעיקר אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים לי ולא לך אלו היית שם לא היית נגאל.

תוספתא מסכת בבא מציעא (ליברמן) פרק ו

אמ' ר' יוסי בוא וראה כמה סמיות עיניהם של מלוי רבית... מביא את הבלר ואת הקולמוס ואת הדיו ואת השטר ואת העדים ואו' בואו וכתבו עליו שאין לו חלק במי שפקד על הריבית וכותב ומעלה בעירכיים וכופר במי שאמר והיה העולם הא למדת שמלוי ריבית כופרין בעיקר

ספרא בחוקותי פרשה ב סוף פרק ג

הא כל שאינו למד ואינו עושה מואס באחרים ושונא את חכמים ואינו מניח לאחרים לעשות, סוף שהוא כופר במצוות שנאמרו מסיני, או יש לך אדם שיש בו כל המידות הללו אבל אינו כופר בעיקר תלמוד לומר להפרכם את ברית

תוספתא מסכת שבועות (צוקרמאנדל) פרק ג

חנניא בן כינאי אומ' וכיחש בעמיתו אין אדם כיחש בעמיתו עד שכופר בעיקר
משנת רבי אליעזר פרשה י
 קשה היא גסות הרוח, שכל גס רוח כאלו כפר בעיקר
תלמוד ירושלמי (נוציה) מסכת פאה פרק א דף טז טור א/ה"א

ירמיהו פרק לא

(כח) בַּיָּמִים הֵהֵם לֹא יֹאמְרוּ עוֹד אֲבוֹת אֲכָלוּ בֶּסֶר וְשָׂנִי בָּנִים תִּקְהִינָה:
 (כט) כִּי אִם אִישׁ בְּעוֹנוֹ יָמוּת כָּל הָאָדָם הָאֲכָל הַבֶּסֶר תִּקְהִינָה שְׂנָיו:

רבי יסא בשם רבי יוחנן זה שהוא אומר לשון הרע אינו אומר עד שהוא כופר בעיקר

מדרש שמואל (בובר) פרשה כג

הדא הוא דכתיב ואני בחסדך בטחתי וגוי, ללמדך שכל הכופר בגמילות חסדים ככופר בעיקר.

רות פרק א

(טו) ונתאמר הנה שָׁבָה בְּמִתְּךָ אֶל עַמָּה וְאֶל אֱלֹהֶיהָ שׁוֹבֵי אֲחֵרֵי יְבָמֶתְךָ :

(טז) ונתאמר רות אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך כי אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין עמך עמי ואלהיך אלהי:

דברים פרק ה

(טו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך קִנְיָן אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה עַל כֵּן צִוָּךְ יְקִיָּץ אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת :

דברים פרק טז

(יא) ושמחת לפני יְקִיָּץ אֱלֹהֶיךָ אֶתָּה וּבְנֶךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְהַלְוֵי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיְתוּם וְהָאֵלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְקִיָּץ אֱלֹהֶיךָ לְשָׂכֵן שָׂמוֹ שָׁם :
(יב) וזכרת כי עבד היית במצרים ושמרת ועשית את החקים האלה :

שו"ת מלמד להועיל חלק א (אורח חיים) סימן כט

היוצא מכל הנ"ל שעפ"י דין מחלל שבת בפרהסיא אין מצטרף למנין, אך בזמן הזה נוהגין להקל אף בארץ אונגארן ומכש"כ בארץ אשכנז... ואפשר שסמכו ע"ז מה שכתוב ג"כ בשו"ת בנין ציון החדשות סי' כ"ג שמחללי שבת בזמנינו נחשבים קצת כתינוק שנשבה לבין הנכרים, מפני שבעוה"ר רוב ישראל בארצנו מחללי שבת הם, ואין דעתם בזה לכפור בעיקרי אמונתנו עיין שם... יהי איך שיהי המקיל לצרף אנשים כאלו למנין יש לו על מי שישמוך... עוד יש סניף להקל דבזמננו לא מיקרי מחלל שבת בפרהסיא, כיון שרובן עושין כן, דבשלמא אם רוב ישראל זכאין, ומעטים מעיזים פניהם לעשות איסור זה הרי הוא כופר בתורה ועושה תועבה ביד רמה ופורש עצמו מכלל ישראל, אבל כיון דבעו"ה רובם פורצים הגדר תקנתם קלקלתם, היחיד חושב שאין זה עבירה גדולה כל כך וא"צ לעשות בצנעה, ופרהסי' שלו כבצנעה, ואדרבה היראים קרואים בזמננו פרושים ומובדלים, והפושעים הם ההולכים בדרך כל הארץ.

הרב שג"ר, "לוחות ושברי לוחות", עמ' 187

הציונות הדתית באה לעולם בתור הזהב של האידיאולוגיה, והיא אכן תנועה אידיאולוגית מטבעה: יש בה חזון גדול, חובק כל, ותובענות רבה שאינה מתחשבת לא בפרט ובעולמו ולא בתנאי המציאות. בנוסף לכך, לעודף האידיאולוגיה המאפיין את הציונות הדתית סיבה נוספת – ריבוי העולמות שבהם חיים הצעיר והצעירה הדתיים. למעשה, נערים ונערות ציונים-דתיים אינם בעלי זהות עצמית אחת... לכן הקרע בין חווית החיים הממשית של הנוער הציוני דתי לבין התורה הנתפשת כישות טוטלית, הוא בלתי נמנע. כדי להתקבל בעולם כזה, התורה מתרחקת מהמורכבויות של הקיום הממשי והופכת לאידיאולוגיה... למעשה תמיד יהיה פער בין האידיאה לבין החיים והקיום. הבעיה נוצרת כשהפער ביניהם גדול מדי. או אז האידיאולוגיה פוסקת להיות פירוש הולם למציאות והופכת להיות תודעה כוזבת...

שם, עמ' 374

אני נזכר בדברים של הרב נריה זצ"ל, שאמר שהוא מודאג הרבה יותר כשבחור מוריד את הכיפה מאשר כשהוא מפסיק להניח תפילין: השינוי המהותי והמשמעותי הנו השינוי בזיהוי העצמי כדתי, הן במבט של הבחור הדתי על עצמו והן בסממנים החיצוניים והחברתיים. את כל אלה מסמלת הכיפה יותר מכל. לכן, על אף שחבישת כיפה היא מנהג ותו לא, ואילו התפילין הם מצווה דאורייתא, הרי שהורדת הכיפה משמעותית הרבה יותר מבחינת תהליך החילון.